

ha 1399, I, 356-439; Pezdevî, *Kenzü'l-üvşûl*, III, 111; Şemsüleimme es-Serahsî, *el-Uşûl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1393/1973, II, 34, 82-84; Gazzâlî, *el-Müstasfâ*, Kahire 1322, II, 185-186; Alâeddin es-Semerkandî, *Mizânü'l-uşûl* (nşr. M. Zekî Abdülber), Katar 1404/1984, s. 396; Fahreddin er-Râzî, *el-Mahşûl* (nşr. Tâhâ Câbir el-Elvânî), Riyad 1399/1979, I/2, s. 520-522; I/3, s. 213, 217, 542-544; Seyfeddin el-Âmidî, *el-İhkâm* (nşr. İbrâhim el-Acûz), Beyrut 1405/1985, III, 5-9, 156; İbnü'l-Hâcib, *Muhtaşar*, Beyrut 1403/1983, II, 155-156; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr*, İstanbul 1307, III, 111, 198; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâ, *Naşbü'r-râye*, [baskı yeri yok] 1373/1973 (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), II, 406; İsnvî, *Nihâyetü's-sûl*, Beyrut, ts. (Âlemü'l-kütüb), II, 319; İbnü'l-Hümâm, *et-Tahrîr* (Emîr Pâdişah, *Teysirü't-Tahrîr* içinde), Kahire 1350/1931, I, 331; Emîr Pâdişah, *Teysirü't-Tahrîr*, Kahire 1350/1931, I, 332; Bihârî, *Müsellemü's-şübût* (*Fevâtihu'r-rahâmût* ile Gazzâlî, *el-Müstasfâ* içinde), Kahire 1322, I, 360, 365; Hasan el-Attâr, *Hâşiyetü'l-'Atfâr 'alâ Cem'ül-cevâmi'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 59; Şevkânî, *İrşâdü'l-fuhûl*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 114, 165, 166-167; Ali Haydar Efendi, *Usûl-i Fikh Dersleri*, İstanbul 1966, s. 140-141; *Mecelle*, md. 64, 1414, 1415, 1420, 1423, 1470, 1471, 1473, 1474, 1479, 1483, 1484, 1494, 1495, 1498, 1501; M. Ebû Zehre, *Uşûlü'l-fikh*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikrî'l-Arabî), s. 134-137; M. Edîb Sâlih, *Tefsîrü'n-nuşûş fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Beyrut 1404/1984, II, 184-231; Fahrettin Atar, *Fikh Usûlü*, İstanbul 1988, s. 175-177; Zekiyüddin Şa'bân, *İslâm Hukuk İlmînin Esasları* (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 1990, s. 269-279; Ferhat Koca, *İslâm Hukuk Metodolojisinde Tahsis*, İstanbul 1996, s. 68-70, 121-124, 128-132; A. J. Wensinck, "Mutlak", *IA*, VIII, 764-765.



FERHAT KOCA

MUTTASIL (المتصل)

Senedinde
kopukluk bulunmayan rivayet
anlamında hadis terimi.

Sözlükte "ulaştırmak, birleştirmek" anlamındaki **vasl** kökünün "iftîâl" kalıbından türeyen **muttasıl**, terim olarak "senedinin başından sonuna kadar her râvinin hocasından semâ veya başka bir muteber öğrenme yoluyla alıp rivayet ettiği hadis" demektir. Aynı mânada **mevsûl**, **mûsal** ve **mu'tasil** terimleri de kullanılır. Bir senedin muttasıl kabul edilmesi için senedde yer alan bütün râvilerin adlarının bilinmesi gerekir. Ancak bazı âlimlere göre râvi adlarının verilmemiş olması veya eksik verilmesi hadisin muttasıl olmasına engel değildir (Şemseddin es-Sehâvî, I, 176).

Muhaddisler, ilk dönemlerden itibaren hadisin makbul sayılabilmesi için senedde ittisali şart koşmuşlardır. Tâbiîn âlimlerinden Katâde b. Diâme, hadisin ancak sâlih bir kişinin yine sâlih birinden rivayet

etmesi durumunda alınabileceğini belirtirken (Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 56) aynı zamanda senedin muttasıl olmasının önemine işaret etmiştir. Yine tâbiîn neslinden bazı âlimler senedsiz hadis rivayetine şiddetle karşı çıkmışlar, Abdullah b. Mübârek, Ebû Yûsuf ve Humeydî başta olmak üzere birçok âlim hadisin kabul edilebilir olması için senedinin muttasıl olması gerektiğini söylemişlerdir (Ebû Yûsuf, s. 22; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 63; İbn Hacer el-Askalânî, I, 480). Abdullah b. Mübârek'in, "Muttasil senedi araştırmak dindendir" şeklindeki ifadesi (Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 557) konunun önemini gösterir. Tarih boyunca hadis uğruna yapılan uzun seyahatlerin bir sebebinin de muttasıl senedli hadisi elde etmek olduğu bilinmektedir (*a.g.e.*, s. 569-570).

Senedi muttasıl olan hadis nisbet edildiği yere göre farklı isimler alır. Hadis muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e nisbet ediliyorsa "muttasıl merfû", bir sahâbiye nisbet ediliyorsa "muttasıl mevkuf" adını alır. Tâbiînden birinin söz ve davranışıyla ilgili haber için "maktû" terimi kullanılmakla birlikte bu haber ona muttasıl bir senedle ulaştığında birbirine zıt iki kelimenin zikredilmesi (muttasıl maktû) bir tür çelişki ifade edeceğinden hoş karşılanmamıştır. Onun yerine bu tür haberler için, "Falan tâbiîye muttasıl bir senedle ulaştırmaktır" denir.

Senedinden râvi adı düşen hadis muttasıl olma özelliğini kaybeder. Böyle bir hadise senedinden düşen râvi sayısına, râvinin sened içinde düştüğü yere ve yerin sayısına, ayrıca râvinin düşme şekline göre farklı isimler verilir. Bir tâbiînin sahâbî râviyi atlayarak doğrudan Hz. Peygamber'den naklettiği hadis için "mürsel", bir sahâbînin başka bir sahâbîden duyduğu halde doğrudan Resûl-i Ekrem'den naklettiği hadis için "mürselü's-sahâbî", râvinin kendisinden hadis almadığı, hatta hiç karşılaşmadığı bir çağdaşından naklettiği hadis için "mürselü'l-hafî", senedinde peşpeşe olmamak kaydıyla birkaç râvi düşen veya sahâbeden sonra bir râvi atlanan hadis için "münkâtî", senedinde arka arkaya iki veya daha fazla râvi atlanan hadis için "mu'dal", râvinin bir hocasından muteber bir yolla almadığı halde öyle aldığı zannettirecek şekilde naklettiği hadis için "müdelles", râvinin hadisi kendisine ulaştıran râvileri zikretmeden, "Bana şöyle ulaştı" diye naklettiği hadis için "belâğ", râvinin, senedinin baş tarafı eksik veya tamamen senedsiz olarak rivayet ettiği hadis için "muallak" terimleri kullanılır. Muttasil

başka bir senedi bulunan, sened aramayı gerektirmeyecek kadar bilinen hadisler de muttasıl kabul edilir. Muttasil olmayan hadis genellikle zayıf sayılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Yûsuf, *er-Red 'alâ Siyeri'l-Evzâ'i* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Kahire 1357, s. 15-16, 22; Şâfiî, *er-Risâle* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1399/1979, s. 369 vd.; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Muhammed el-Hâfız et-Ticânî), Kahire 1972, s. 56-58, 62, 63, 555-557, 562, 569-570; a.mlf., *el-Câmi' li-aḥlâkı'r-râvi ve âdâbî's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, II, 189, 287; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 40; İbn Hacer el-Askalânî, *en-Nüket 'alâ Kitâbi İbni's-Salâh* (nşr. Rebî' b. Hâdî Umeyr), Medine 1404/1984, I, 480, 510; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu Nuḥbeti'l-fiker* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, I, 122-123, 176-177; III, 331 vd.; Süyûtî, *Tedribü'r-râvi* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Beyrut 1399/1979, I, 183; II, 159; Ali el-Kârî, *Şerhu Nuḥbeti'l-fiker*, İstanbul 1327, s. 54, 189; Emîr es-San'ânî, *Tavzîhu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Medine, ts. (el-Mektebetü's-selefiyye), I, 260.



ABDULLAH AYDINLI

MUVÂDEA (المودة)

Belli bir süre savaşa son veren
barış antlaşması, mütareke
anlamında fikh terimi
(bk. SULH).

MUVÂFAKAT (الموافقة)

Meşhur bir musannife nisbetle
âli olan isnad anlamında hadis terimi.

Sözlükte "uygun olmak, münasip düşmek" mânasındaki **vefḳ** kökünden türeyen **muvâfakat** "birbirine uygun olmak, birbirine yakışmak, aynı fikirde olmak" gibi anlamlara gelir. Âli isnadın beş türünden biri olan nisbî ulûvvün muvâfakat, mü-sâvat, musâfaha ve bedel adlı dört çeşidi vardır (*DîA*, V, 300). Muvâfakat, tanınmış hadis musanniflerinden birinin rivayet ettiği hadisi bir başka senedle o musannife uğramadan şeyhinde onunla birleşmek suretiyle yapılan rivayettir. Eğer bu isnadda musannifin şeyhine o musannifin senedinden daha az bir râvi ile varılırsa buna "âli muvâfakat", daha fazla râvi ile ulaşırsa buna da "nâzil muvâfakat" denir. Meselâ Hz. Peygamber > Enes > Humeyd > Muhammed b. Abdullah el-Ensârî > Buhârî > râvi > râvi > râvi şeklindeki bir senedle Hz. Peygamber > Enes > Humeyd > Muhammed b. Abdullah el-Ensârî > râvi > râvi > râvi şeklindeki isnad incelendiğinde